

11 Θησαυρός για την τεκμηρίωση των ελληνικών λαογραφικών εκθεμάτων στο πλαίσιο του σημασιολογικού ιστού

Βασιλική Μουτζούρη, Στέλλα Μαρκαντωνάτου, Κατερίνα Τοράκη,
Παναγιώτης Μίνος, Άννα Βακαλοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ¹

Τα λαογραφικά μουσεία συμβάλλουν στη συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας του παρόντος ως τόποι εναπόθεσης της κοινωνικής και συλλογικής μνήμης. Έχουν υπάρξει συστηματικές προσπάθειες για την ανάπτυξη λεξιλογίων/θησαυρών για τα λαογραφικά μουσεία, όπως ο Art and Architecture Thesaurus (AAT) και το, μικρής κάλυψης, ιεραρχικό λεξιλόγιο «Τρισδιάστατα Αντικείμενα-Έργα Τέχνης» του ΕΚΤ. Ένας ευρείας κάλυψης θησαυρός είναι αναγκαίος για τη συστηματική τεκμηρίωση των ελληνικών λαογραφικών εκθεμάτων και την ακριβή ή μετά από εναρμόνιση σύνδεσή τους με διεθνείς θησαυρούς (π.χ. AAT) και αποθετήρια (π.χ. Europeana) μέσω του σημασιολογικού ιστού. Ο πόρος που αναπτύξαμε περιλαμβάνει υλικό που συλλέχθηκε την τελευταία δεκαπενταετία από τις ιστοσελίδες τριών μουσείων: Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας, Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης, Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο. Περιέχει έως τώρα 269 έννοιες από το σημασιολογικό πεδίο των αντικειμένων οικιακής και επαγγελματικής χρήσης, ταξινομημένες σε πολυϊεραρχικό σύστημα βάσει κληρονομικότητας. Για κάθε έννοια παρέχεται μια βασική περιγραφή, σε ποιο μουσείο εντοπίζονται στιγμιότυπα της έννοιας, η χρήση τους, το υλικό κατασκευής και άλλες σχετικές πληροφορίες, καθώς και φωτογραφίες όπου ήταν δυνατόν. Η ιεράρχηση των εννοιών στον ελληνικό θησαυρό ακολούθησε την αντίστοιχη του θησαυρού AAT, με τον οποίο συνδέθηκε στο πλαίσιο δημιουργίας συνδεδεμένων δεδομένων. Εδώ παρουσιάζουμε τα ερωτήματα που ανέδειξε η προσπάθεια αυτή καθώς και τις απαντήσεις που υιοθετήσαμε. Οι δυσκολίες αφορούν την επιλογή κατάλληλης ορολογίας, την τεκμηρίωση των κοινών στα τρία μουσεία αντικειμένων, τη δυσκολία δόμησης και επιλογής φασετών ιεράρχησης των εννοιών, την απόδοσή τους στην αγγλική και την εναρμόνιση με τον AAT, ενώ επίσης προτείνεται η δυνατότητα προσθήκης νέων ιεραρχιών για την ελληνική εφαρμογή.

¹ Η έρευνα αυτή διεξήχθη στο πλαίσιο του Υποέργου 2 «Τεχνολογίες Ανάλυσης Περιεχομένου στον Πολιτισμό» της πράξης «Υπολογιστικές Επιστήμες και Τεχνολογίες Δεδομένων, Περιεχομένου και Αλληλεπίδρασης» (Δράση Ε.Κ. “Αθηνά”- MIS 5002437), ΕΣΠΑ 2014-2020, ΕΠΑνΕΚ (συγχρηματοδότηση Ελλάδα-Ευρωπαϊκή Ένωση).

Thesaurus for the documentation of Greek folklore exhibits in the context of the semantic web

**Vasiliki Moutzouri, Stella Markantonatou, Katerina Toraki,
Panagiotis Minos, Anna Vacalopoulou**

ABSTRACT

Folklore museums contribute to the formation of the cultural identity of the present as places of showcasing both social and collective memory. There has been a systematic effort to develop vocabularies and thesauruses for folklore museums, such as the Art and Architecture Thesaurus and the National Documentation Centre's "3D Artefacts and Realia" hierarchical vocabulary. A wide-range thesaurus is necessary for the systematic documentation of Greek folklore exhibits and their exact or post-attunement connection with international treasures (e.g. AAT) and repositories (e.g. Europeana) via the semantic web. The developed resource includes material that was collected during the last fifteen years from the websites of: Museum of Cretan Ethnology, Folklore Museum of Kozani, Korgialenio Historical and Folklore Museum. It contains so far 269 concepts from the semantic field of household and professional objects, classified in a multi-hierarchical system based on heredity. For each concept, a basic description is provided, which is accompanied by instances of the concept in each museum, their use, the material used for their construction, as well as other relevant information and photos, where possible. The hierarchy of concepts in the Greek thesaurus follows the AAT thesaurus, with whom it was connected in the context of creating linked data. Here we present the questions raised by this effort as well as the adopted answers. The difficulties which arose concern the selection of appropriate terminology, the documentation of the object which are common to the three museums, the difficulty of constructing and selecting facets of hierarchy of concepts, their rendering in English and the final linking with the AAT, while we also choose the possibility of adding new hierarchies for the Greek application.

0 Εισαγωγή

Τα λαογραφικά μουσεία συμβάλλουν στη συγκρότηση της πολιτισμικής ταυτότητας του παρόντος ως τόποι εναπόθεσης της κοινωνικής και συλλογικής μνήμης (Μπάδα, 2003). Η τεκμηρίωση και περιγραφή της λαϊκής κληρονομιάς παρουσιάζει δυσκολίες λόγω των μοναδικών χαρακτηριστικών των λαογραφικών πολιτισμικών στοιχείων, γεγονός που καθιστά σημαντική την τεκμηρίωση με τη βοήθεια των κατάλληλων μεταδεδομένων (Λουρδή, 2010).

Η παρούσα έρευνα ελπίζουμε να συμβάλει στη διαθεσιμότητα περιεκτικών και ευρείας κάλυψης ελληνικών θησαυρών για την υποστήριξη της τεκμηρίωσης του ελληνικού λαογραφικού

πολιτιστικού αποθέματος στο πλαίσιο των διασυνδεδμένων δεδομένων (Berners-Lee, 2006· Bizer et al., 2011) και του παγκόσμιου ιστού.

1 Θησαυροί και ελληνικά λαογραφικά μουσεία

Οι θησαυροί είναι ελεγχόμενα λεξιλόγια, δηλαδή τυποποιημένα και οργανωμένα σχήματα λέξεων και (ονοματικών) πολυλεκτικών εκφράσεων με καθορισμένο πεδίο εφαρμογής.² Οργανώνονται ως αλφαβητικοί κατάλογοι όρων ή ως ταξινομίες με ιεραρχική δομή με βάση τη σχέση ευρύτερη-στενότερη έννοια (την οποία κατασημαίνει ο όρος). Περιλαμβάνουν πληθώρα πληροφοριών όπως προτιμώμενος όρος, συνώνυμα, σημασιολογικές σχέσεις, σχετικούς όρους, πεδίο εφαρμογής και σημειώσεις, εναλλακτικές γλώσσες κ.ά. Η χρήση τους στην τεκμηρίωση (πολιτιστικών) συλλογών διασφαλίζει τη συνοχή στην ευρετηρίαση, την προσθήκη ετικετών και την κατηγοριοποίηση, ενώ καθοδηγεί τον χρήστη στον εντοπισμό των επιθυμητών και κατάλληλων πληροφοριών (Hedden, 2008).

Παρά την πληθώρα των ιστοτόπων των ελληνικών λαογραφικών μουσείων, υπάρχει έλλειψη κατάλληλα οργανωμένων πληροφοριών για το διαδικτυακό διαθέσιμο πολιτιστικό απόθεμα. Κάθε μουσείο οργανώνει δικό του σύνολο όρων για να ονομάσει τα αντικείμενα, ενώ και η πυκνότητα της τεκμηρίωσης διαφέρει από μουσείο σε μουσείο. Με αυτόν τον τρόπο δεν διευκολύνεται η διαλειτουργικότητα και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των διαφορετικών βάσεων δεδομένων. Καταδεικνύεται έτσι η ανάγκη ανάπτυξης θησαυρών για την τεκμηρίωση των μουσείων και ιδιαίτερα των λαογραφικών, στα οποία οι διαφορές είναι ακόμα μεγαλύτερες λόγω γεωγραφικών, γλωσσικών, πολιτισμικών κτλ. παραλλαγών.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός τέτοιου θησαυρού και στην ανάδειξη της ιδιαίτερης οργάνωσης των σημασιολογικών πεδίων που αφορούν τον ελληνικό πολιτισμό. Αξιοποιεί, ως αρχικό δείγμα, τις πληροφορίες από τρία λαογραφικά μουσεία από διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας: το Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας (ΜΚΕ), το Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης (ή αλλιώς Ιστορικό-Λαογραφικό & Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης, ΛΜΚ) και το Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο του Αργοστολίου (ΚΛΜ). Ο θησαυρός που παρουσιάζουμε φιλοξενείται σε ειδικό διαδικτυακό περιβάλλον για την ανάπτυξη θησαυρών συμβατών με το πρότυπο SKOS. Πιο συγκεκριμένα, οι χρήστες μπορούν να επιλέξουν τις κατηγορίες όρων (skos:note· prefLabel, altLabel, hiddenLabel), τις σημασιολογικές σχέσεις

² Η δομή, τα χαρακτηριστικά και οι λειτουργίες των θησαυρών περιγράφονται στα Διεθνή Πρότυπα ISO 25964-1:2011 και ISO 25964-2:2013 (Information and documentation — Thesauri and interoperability with other vocabularies — Part 1: Thesauri for information retrieval και Part 2: Interoperability with other vocabularies).

(skos:semanticRelation· broader, narrower, related κτλ.) και τέλος τις κατηγορίες σημειώσεων των οντοτήτων (skos:note· scopeNote, definition, example, editorialNote κτλ.), όλα κατ' αντιστοιχία με τους όρους του μοντέλου SKOS (Vacaloroulou et al., 2019).

2 Θησαυροί αναφοράς

Η τεκμηρίωση μιας ψηφιακής πολιτιστικής συλλογής βασίζεται στη χρήση ενός θησαυρού ή εν γένει ενός ελεγχόμενου λεξιλογίου, καθώς και ενός ιεραρχικού σχήματος κωδικοποίησης και ταξινόμησης όπως το εννοιολογικό μοντέλο αναφοράς CIDOC CRM³ (ISO 21127). Η τεκμηρίωση των εννοιών και των όρων οφείλει να είναι πολυγλωσσική και να διασφαλίζει την ορθή καταλογογράφηση, ώστε να πραγματοποιείται με αξιοπιστία η ανάκτηση της πληροφορίας από τις σχετικές βάσεις δεδομένων (Doerr, 2003) καθώς και να διευκολύνεται η διαλειτουργικότητα με άλλα αποθετήρια. Τέτοια προσπάθεια σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι το αποθετήριο πολιτιστικού ψηφιακού περιεχομένου Europeana.⁴

Παραδείγματα πολυγλωσσικών θησαυρών έχουμε ενδεικτικά από τις παρακάτω πηγές:

- Art and Architecture Thesaurus (AAT) του Ινστιτούτου Getty για υλικά αντικείμενα με πολιτισμική αξία.⁵
- CollectionsTrust στη Μεγάλη Βρετανία, με επιμέρους θησαυρούς όπως ο British Museum Object Names Thesaurus για τις συλλογές του Βρετανικού Μουσείου.⁶
- Canadian Heritage Information Network, με τα ελεγχόμενα λεξιλόγια των μουσείων του Καναδά.⁷
- Εθνογραφικός θησαυρός της Αμερικανικής Λαογραφικής Εταιρείας.⁸
- Ανθρωπολογικός θησαυρός του Αμερικανικού Μουσείου Φυσικής Ιστορίας.⁹
- Θησαυρός Ελληνικών Όρων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης.¹⁰

³ <http://www.cidoc-crm.org/>. Έχει εκδοθεί επίσης ως Διεθνές Πρότυπο ISO 21127 (ISO 21127:2014 Information and documentation — A reference ontology for the interchange of cultural heritage information).

⁴ <https://www.europeana.eu/>

⁵ <https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/about.html>

⁶ <https://collectionstrust.org.uk>

⁷ <https://www.canada.ca/en/heritage-information-network.html>

⁸ <https://americanfolkloresociety.org/resources/afs-ethnographic-thesaurus/>

⁹ <https://www.amnh.org/research/anthropology/collections/thesaurus>

¹⁰ <http://archive.ekt.gr/products/thesaurus/>

Ο θησαυρός ΑΑΤ, που λειτουργεί διεθνώς και ως πρότυπο για συστήματα τεκμηρίωσης μουσείων, περιλαμβάνει έννοιες και όρους που απαιτούνται για καταλογογράφηση, ανακάλυψη και ανάκτηση πληροφοριών σχετικά με την υλική πολιτιστική κληρονομιά (Harpring, 2010· Soergel, 1995). Δεν περιλαμβάνει αρκετές έννοιες (και όρους) που είναι χαρακτηριστικές για την ελληνική λαογραφία και που αντικατοπτρίζουν την κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα της εκάστοτε συλλογής. Τέτοιος είναι για παράδειγμα ο όρος «χαλκώματα», ο οποίος κατασημαίνει την έννοια «μαγειρικά σκεύη ή διακοσμητικά αντικείμενα από χαλκό ή ένα κράμα χαλκού».

Το Canadian Heritage Information Network που χρησιμοποιείται στον Καναδά (Bourcier and Dunn, 2015) βασίζεται σε φασέτες με δομημένες και ελεγχόμενες λίστες. Ο British Museum Object Names Thesaurus επίσης χρησιμοποιεί σύστημα ταξινόμησης και οργάνωσης σε φασέτες, όπως και ο Ανθρωπολογικός και ο Εθνογραφικός Θησαυρός.

Αξιόλογη προσπάθεια αποτελεί ο Θησαυρός Ελληνικών Όρων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), στον οποίο βασίζεται το Ενιαίο Σύστημα Σημασιολογικών Λεξιλογίων και το έργο «Τρισδιάστατα Αντικείμενα και Έργα Τέχνης». ¹¹ Ο θησαυρός είναι εναρμονισμένος με τον ΑΑΤ. Η κάλυψη που παρέχει είναι μικρή, ενώ συχνά η τεκμηρίωση των εννοιών είναι ελλιπής και απρόβλεπτη (π.χ. ύπαρξη κεραμικών ειδών αλλά όχι μεταλλικών ή ξύλινων ειδών). Δεν περιέχονται βασικές κατηγορίες λαογραφικών εκθεμάτων (π.χ. «μαγειρικά σκεύη»), δεν είναι δομημένος σε φασέτες, και δεν χρησιμοποιεί πολλαπλή κληρονομικότητα, γεγονός που μειώνει τις δυνατότητες τεκμηρίωσης καθώς και ανάκτησης πληροφοριών (Vakaloroulou et al., 2019).

3 Χαρακτηριστικά των πηγών για την ανάπτυξη του θησαυρού

Οι διαφορές στις ταξινομήσεις που χρησιμοποιούν τα τρία λαογραφικά μουσεία (ενότητα 3.1), συνέβαλαν στην ανάγκη ενιαίας τεκμηρίωσης των εννοιών. Για τον λόγο αυτό, η ταξινόμηση που υιοθετήσαμε ακολουθεί τον θησαυρό ΑΑΤ, όπως περιγράφεται στην ενότητα 3.2.

3.1 Χαρακτηριστικά της οργάνωσης του ορολογικού υλικού των τριών μουσείων

Τα τρία υπό εξέταση μουσεία έχουν αρκετά διαφορετική οργάνωση του υλικού τους:

Μουσείο Κρητικής Εθνολογίας (ΜΚΕ). Το ΜΚΕ ταξινομεί τα εκθέματα στις ακόλουθες κατηγορίες: Διατροφή, Αρχιτεκτονική, Υφαντική, Χειροτεχνία – Παραγωγή – Εμπόριο,

¹¹ <https://www.semantics.gr/authorities/vocabularies/ekt-item-types/trisdiastata-antikeimena--erga-texnhs>

Μεταφορές, Ήθη και Έθιμα, Κοινωνική Οργάνωση. Η κατηγορία Κοινωνική Οργάνωση αποτελεί συμβολική έκθεση προς τιμήν του Γάλλου ανθρωπολόγου-εθνολόγου Henri Leroi-Gourhan και είναι διαχωρισμένη σε τρεις ενότητες που τιτλοφορούνται ακολουθώντας τα τρία κύρια του έργα (ο Άνθρωπος και η Ύλη, η Χειρονομία και ο Λόγος, Περιβάλλον και Τεχνικές) που συνοψίζουν την έρευνά του για τα βασικά βήματα του ανθρώπου προς τον πολιτισμό (Lenay, 2018).

Ιστορικό-Λαογραφικό & Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης (ΛΜΚ). Το ΛΜΚ περιλαμβάνει εκθέματα ιστορίας, λαογραφίας και φυσικής ιστορίας. Η οργάνωση του μουσείου με βάση τα καταστήματα και δωμάτια ενός τυπικού παραδοσιακού σπιτιού της Κοζάνης οδηγεί στην ταξινόμηση των εκθεμάτων στις εξής κύριες κατηγορίες: Όπλα, Ενδυμασίες, Οικιακά Σκεύη, Κοσμήματα, Εργαλεία, Πήλινα, Εσωτερικός Διάκοσμος, Εκκλησιαστικά Σκεύη, Εικόνες Εκκλησίας, Κεντήματα, Χειρόγραφα – Έντυπα, Φωτογραφίες, Βιβλία. Υπάρχουν και επιμέρους κατηγορίες, όπως Ατομική Περιποίηση, Διατροφή, Ενδυμασία, Επαγγέλματα, Οικοσκευή κ.ά., και υποκατηγορίες σε κάθε μία από αυτές. Η ύπαρξη τόσων υποκατηγοριών δημιουργεί προβλήματα αστάθειας στην ταξινόμηση και την ανάκτηση λόγω εναλλακτικών ονομασιών για το ίδιο αντικείμενο, διαφοράς εύρους των κατηγοριών μεταξύ τους και κατηγοριών που καλύπτουν μοναδικά αντικείμενα χωρίς να ανταποκρίνονται σε ευρύτερα ταξινομικά σχήματα.

Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο (ΚΙΑΜ). Το ΚΙΑΜ ταξινομεί τα εκθέματα σε τέσσερις κατηγορίες: Υλικό, Τόπος, Τέχνη, Χρήση και σε υποκατηγορίες (για παράδειγμα, στην κατηγορία «κεραμικά» βρίσκονται οι υποκατηγορίες «πήλινα» και «πορσελάνινα»).

Αν και τα ταξινομικά συστήματα των τριών μουσείων διαφέρουν μεταξύ τους, εντοπίστηκαν αλληλεπικαλυπτόμενες κατηγορίες. Τα ΜΚΕ και ΛΚΜ κατηγοριοποιούν τα αντικείμενα βάσει δραστηριοτήτων της ανθρώπινης ζωής, ακολουθώντας μια πιο σύγχρονου τύπου φιλοσοφία ταξινόμησης, ενώ το ΚΙΑΜ υιοθετεί παλαιότερου τύπου τεκμηρίωση με βάση το υλικό κατασκευής. Η ταξινόμηση ενός αντικειμένου (π.χ. «πιθάρι») ως στιγμιότυπο πολλών διακριτών εννοιών στα διάφορα μουσεία («δοχείο αποθήκευσης», «δοχείο μεταφοράς υγρών», «κεραμικό» κ.ά.) δυσχεραίνει αρκετά την αναζήτηση. Η ανάλυση του υλικού των τριών μουσείων επιβεβαιώνει την ανάγκη για κοινή και ευέλικτη ταξινόμηση ώστε η τεκμηρίωση, η ταξινόμηση και η προώθηση των αντικειμένων να είναι σύμφωνη με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των μουσείων. Για τον λόγο αυτό, επιλέχθηκε η ταξινόμηση με βάση τον ΑΑΤ, με συμπερίληψη των ήδη υπάρχουσών ταξινομήσεων των μουσείων.

3.2 Χαρακτηριστικά του AAT

Ο AAT χρησιμοποιεί πολλαπλή κληρονομικότητα και σχέσεις συσχέτισης και ισοδυναμίας και περιλαμβάνει τις εξής βασικές φασέτες: Συσχετισμένες Έννοιες (Associated Concepts), Φυσικά Χαρακτηριστικά (Physical Attributes), Στυλ και Περίοδοι (Style and Periods), Δράστες (Agents), Δραστηριότητες (Activities), Υλικά (Materials), Αντικείμενα (Objects), Ονόματα Επωνυμίας (Brand Names).

Στην εργασία μας, λόγω του περιορισμένου εύρους του διαθέσιμου λεξιλογίου, δημιουργήθηκαν δύο φασέτες: «Αντικείμενα» (AAT: Objects Facet) και «Υλικά» (AAT: Materials Facet). Στη φασέτα «Υλικά» καλύπτονται περιπτώσεις όπως τα «χαλκώματα» του ΚΙΛΜ, τα οποία δεν έχουν άμεση αντιστοίχιση με κάποια κατηγορία του AAT.

Στη φασέτα «Αντικείμενα», ο AAT διακρίνει τις εξής κατηγορίες: Ομάδες και Συστήματα Αντικειμένων (Object Groupings and Systems), Είδη Αντικειμένων (Object Genres), Εξαρτήματα (Components), Δομημένο Περιβάλλον (Built Environment), Επίπλωση και Εξοπλισμός (Furnishing and Equipment), Οπτική και Λεκτική Επικοινωνία (Visual and Verbal Communication). Τα περισσότερα από τα αντικείμενά μας ταξινομούνται στις κατηγορίες «Εξαρτήματα» και «Επίπλωση και Εξοπλισμός», όπου η τελευταία διακρίνεται περαιτέρω σε: Επίπλωση (Furnishings), Ενδύματα (Costumes), Εργαλεία και Εξοπλισμός (Tools and Equipment), Συσκευές Μέτρησης (Measuring Devices), Όπλα και Πυρομαχικά (Weapons and Ammunition), Δοχεία (Containers), Συσκευές ήχου (Sound Devices), Οχήματα Μεταφοράς (Transportation Vehicles) και Ψυχαγωγικά Τεχνουργήματα (Recreational Artifacts).

4 Θέματα εναρμόνισης του ελληνικού θησαυρού με τον AAT

Ο ελληνικός θησαυρός, όπως και ο AAT, έχει φασέτες, ιεραρχικές σχέσεις κληρονομικότητας, και τις εξής ιδιότητες: χρονική περίοδος (AAT: Historical Flag), προτιμώμενος όρος (AAT: prefLabel) και εναλλακτικοί όροι (AAT: altLabels), σχέσεις εννοιολογικού χαρακτήρα (με skos:relationships), ορισμός και περιγραφή (skos: notes), γλώσσα (AAT: language of the term), λόγιος / διαλεκτικός τύπος (AAT: vernacular), πηγή (AAT: source), μεταφράσεις (AAT: language status), εικόνες (AAT: images). Η Εικόνα 1 δείχνει μέρος από το περιεχόμενο της φασέτας «Αντικείμενα». Σε αγκύλες δίνεται ο αντίστοιχος όρος του AAT.

→	Αντικείμενα [<i>Objects</i>]
❖	Εξαρτήματα Αντικειμένων [<i>Components</i>]
❖	Επίπλωση και Εξοπλισμός [<i>Furnishings and Equipment</i>]
•	Δοχεία [<i>Containers</i>]
•	Επίπλωση [<i>Furnishings</i>]
•	Εργαλεία και Εξοπλισμός [<i>Tools and Equipment</i>]
❖	κατηγορίες αντικειμένων βάσει λειτουργίας [<i>object genres by function</i>]
❖	Οπτικά Έργα [<i>Visual Works</i>]
•	οπτικά έργα βάσει υλικού / τεχνικής [<i>visual works by material or technique</i>]
➤	αντικείμενα από διάφορα μέταλλα [<i>metalwork (visual works)</i>]
➤	γυάλινα αντικείμενα [<i>glasswork</i>]
➤	κεραμικά αντικείμενα [<i>ceramic ware</i>]
➤	ξύλινα αντικείμενα [<i>woodwork</i>]
➤	πέτρινα αντικείμενα [<i>stone objects</i>]
➤	σμάλτινα αντικείμενα [<i>enamelware</i>]

Εικ. 1. Τμήμα του περιεχομένου της φασέτας «Αντικείμενα»

Δυσκολίες όσον αφορά την εναρμόνιση του ελληνικού θησαυρού με τον AAT:

1. Ο AAT διαθέτει μία κατάλληλη ευρύτερη έννοια η οποία περικλείει την ελλείπουσα. Επιλέγεται η ευρύτερη έννοια στην οποία θα υπαγόταν ιεραρχικά η προς τεκμηρίωση έννοια, ενώ διατηρείται και η μετάφραση των εννοιών. Για παράδειγμα, η «μπουτάντζα» δεν έχει αντίστοιχη έννοια στον AAT. Στην περίπτωση αυτή επιλέγεται η ευρύτερη έννοια “jugs”, η οποία περικλείει την έννοια «μπουτάντζα».
2. Οι μεταφράσεις που παρέχονται από τα μουσεία παραπλανούν. Για παράδειγμα, ο όρος «λαγίни» αποδίδεται ως “jug” από το μουσείο, όμως η κατασκευή του και η περιγραφή του AAT για παρόμοια αντικείμενα οδηγούν στην επιλογή του όρου “ewer / pitcher”.

3. Δεν υπάρχει μια μοναδική κατάλληλη ευρύτερη έννοια αλλά πρέπει να αξιοποιηθεί η πολυϊεραρχική δομή του AAT, π.χ. «χαλκώματα» (Markantonatou, 2016). Ένα ζήτημα που προκύπτει είναι η ανάγκη δημιουργίας και νέων φασετών, πέρα από την εννοιολογική ιεράρχηση του AAT. Ενδεικτικά, στον ελληνικό θησαυρό ο «μαστραπάς» τεκμηριώνεται ως δοχείο κατανάλωσης, ως δοχείο πλυσίματος και ως «χάλκωμα». Επειδή στον AAT η έννοια «χαλκώματα» δεν υπάρχει, στον δικό μας θησαυρό επιτρέπουμε η έννοια «μαστραπάς» (που αντιστοιχεί στην έννοια “ραπνίκιν” του AAT) να έχει γονική έννοια και τα «χαλκώματα», επιλέγουμε δηλαδή τη δυνατότητα προσθήκης νέων ιεραρχιών για την ελληνική εφαρμογή.
4. Τα τρία μουσεία παρέχουν διαφορετικές μεταφράσεις για το ίδιο αντικείμενο, λόγω κυρίως ιδιωματικών διαφοροποιήσεων. Στις περιπτώσεις αυτές βασιζόμαστε στην περιγραφή ή/και την εικόνα του αντικείμενου ώστε να βρούμε την πιο κοντινή προς αυτό έννοια.
5. Όταν οι βάσεις των μουσείων ενίοτε περιγράφουν τα αντικείμενα με διαφορετικές σχέσεις κληρονομικότητας από αυτές του AAT, επιλέγεται η ιεραρχία του AAT και παρατίθεται και η ιεραρχία του μουσείου. Για παράδειγμα, το «λαδικό» στον AAT ακολουθεί την ιεραρχία “oil flask<flasks<bottles” ενώ στο ΜΚΕ είναι «λαδικό < δοχεία κατανάλωσης»). (Εικ. 2)

Τύπος	AAT Hierarchy 1	Τύπος	ιεραρχία μουσείου
Γλώσσα	English	Γλώσσα	Greek
Τιμή	flasks (bottles) <bottles by form>, bottles, vessels (containers)	Τιμή	δοχεία κατανάλωσης

Εικ. 2. Διαφορετικές σχέσεις κληρονομικότητας για την έννοια «λαδικό»

5 Συμπεράσματα και εφαρμογές

Ο θησαυρός που αναπτύξαμε περιέχει 269 έννοιες και περίπου 400 όρους από το πεδίο των λαογραφικών μουσείων. Θα διατεθεί ελεύθερα στο διαδίκτυο όταν αναπτυχθεί η κατάλληλη υποδομή. Μέχρι τότε οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αναζητήσουν τις συγγραφείς του άρθρου.

Ελπίζουμε ότι ο θησαυρός αυτός θα συμβάλει στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών τεκμηρίωσης των ελληνικών λαογραφικών μουσείων, στην προώθηση των ανοικτά διαθέσιμων διαδικτυακών πόρων, αλλά και γενικότερα στη καταγραφή της ιδιαιτερότητας του λαϊκού μας

πολιτισμού. Το πλεονέκτημα του πόρου είναι ότι προσφέρει τη δυνατότητα εντοπισμού αντικειμένων θεωρημένων από διάφορες επόψεις (χρήση, υλικό κτλ.), συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία εξατομικευμένων (personalized) ή ευπροσάρμοστων (adaptive) συστημάτων (Nisheva-Pavlova et al., 2014). Η εναρμόνιση του ελληνικού θησαυρού με τον AAT και η χρήση κοινών επιστημονικών κριτηρίων τον καθιστούν χρήσιμο για συμπληρωματική χρήση με άλλους θησαυρούς (όπως του ΕΚΤ), καθώς και για τεκμηρίωση πολιτισμικού υλικού και σύνδεση με βάσεις δεδομένων άλλων μουσείων.

Βιβλιογραφία

- Berners-Lee, T. (2006). *Linked Data—Design Issues*. Διαθέσιμο στο: <http://www.w3.org/DesignIssues/LinkedData.html>.
- Bizer, C., Heath, T., and Berners-Lee, T. (2011). Linked data: The story so far. Στο: *Semantic services, interoperability and web applications: emerging concepts*, pp. 205-227. IGI global.
- Bourcier, P., and Dunn, H. (Eds.). (2015). *Nomenclature 4.0 for Museum Cataloging: Robert G. Chenhall's System for Classifying Cultural Objects*. Rowman and Littlefield.
- Doerr, M. (2003). The CIDOC conceptual reference module: an ontological approach to semantic interoperability of metadata. *AI magazine*, 24(3), p. 75.
- Harping, P. (2010). *Introduction to controlled vocabularies: Terminology for Art, Architecture, and Other Cultural Works*. Los Angeles: Getty Research Institute.
- Hedden, H. (2008). Controlled vocabularies, thesauri, and taxonomies. *Indexer*, 26(1).
- Lenay, C. (2018). Leroi-Gourhan: technical trends and human cognition. Στο: *French Philosophy of Technology*, pp. 209-226. Springer, Cham.
- Markantonatou, S. (2016). Issues in linking English thesauri with Modern Greek controlled vocabularies of cultural heritage term. Στο: *VIII Terminology Summit, European Association for Terminology*, Luxembourg, November, 14-15.
- Nisheva-Pavlova, M., Spyrtos, N., and Stanchev, P. (2014). Museum Collections and the Semantic Web. Στο: *UNESCO Digital Presentation and Preservation of Cultural and Scientific Heritage Conference*, Sept. 18, Veliko Tarnovo, Bulgaria.
- Soergel, D. (1995). The art and architecture thesaurus (AAT): A critical appraisal. *Visual Resources*, 10(4), pp. 369-400.
- Vacalopoulou, A., Markantonatou, S., Toraki, K., and Minos, P. (2019). Open-Access Resource for the Management and Promotion of Greek Museums with Folk Exhibits. Στο: *Strategic Innovative Marketing and Tourism*, pp. 129-137. Springer, Cham.

Λουρδή, Ε. (2010). *Μεταδεδομένα διαχείρισης λαογραφικών συλλογών*. Διδακτορική Διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχειονομίας - Βιβλιοθηκονομίας.

Μπάδα, Κ. (2003). Πανεπιστημιακά μουσεία και συλλογές του λαϊκού πολιτισμού: Το παράδειγμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. *Εθνογραφικά*, 12–13, σ. 141–152.

Βασιλική Μουτζούρη

Υπολογιστική Γλωσσολόγος, ΙΕΛ/Ε.Κ. Αθηνά
Ηλ-ταχ.: vasiliki.moutzouri96@gmail.com

Στέλλα Μαρκαντωνάτου

Χημικός Μηχανικός, Υπολογιστική γλωσσολόγος, ΙΕΛ/Ε.Κ. Αθηνά
Ηλ-ταχ.: marks@athenarc.gr

Κατερίνα Τοράκη

Χημικός Μηχανικός, Βιβλιοθηκονόμος
Ηλ-ταχ.: toraki@tee.gr

Άννα Βακαλοπούλου

Λεξικογράφος, ΙΕΛ/Ε.Κ. Αθηνά
Ηλ-ταχ.: avacalop@ilsp.athena-innovation.gr

Παναγιώτης Μίνος

Μηχανικός Η/Υ Συστημάτων, ΙΕΛ/Ε.Κ. Αθηνά
Ηλ-ταχ.: pminos@gmail.com